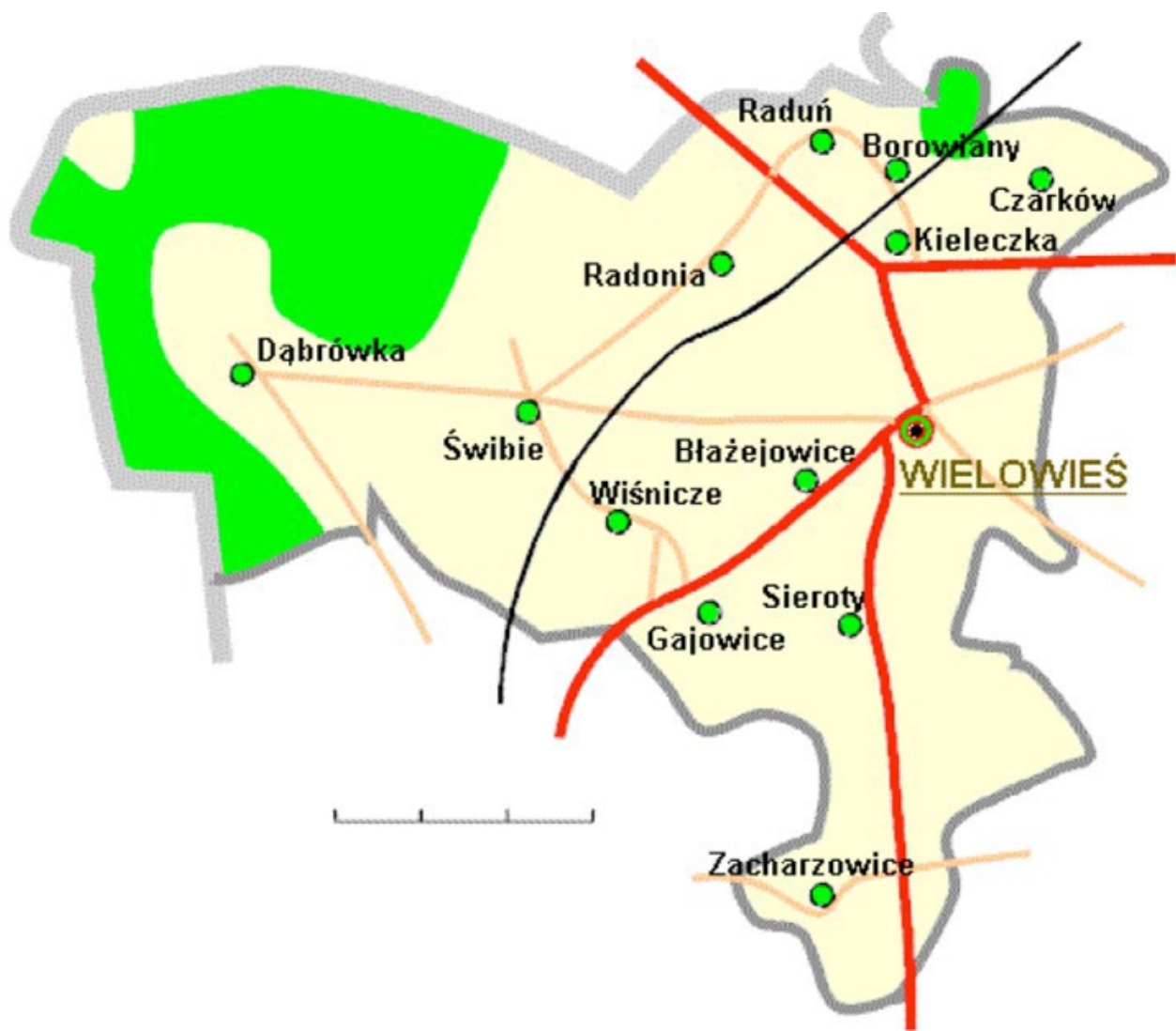

**SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI
GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD
ZABYTKAMI GMINY WIELOWIEŚ
za okres od 1 stycznia 2024 r. do 31 grudnia 2025 r.**

Wielowieś maj 2026 r.

Sporządziła:

Joanna Grządkowska

Zatwierdził:

Kazimierz Pławszewski – Wójt Gminy

Spis treści

I.	Wprowadzenie.....	4
II.	Informacje dotyczące Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś..	5
III.	Założenia programu ochrony nad zabytkami w Gminie Wielowieś w latach 2024-2027	7
IV.	Realizacja założeń Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Wielowieś w latach 2024-2025.....	10
V.	Ocena osiągnięcia celów.....	17
VI.	Podsumowanie.....	18

I. Wprowadzenie

Gmina Wielowieś zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.) posiada opracowany na lata 2024 -2027 Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjęty Uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr III/26/2024 z dnia 28 czerwca 2024 r., będący kontynuacją programu zapoczątkowanego Uchwałą Rady Gminy Wielowieś Nr II/15/2014 r. z dnia 29 grudnia 2014 r.

Program zawiera założenia mające na celu zrealizowanie przez Gminę Wielowieś ustawowego obowiązku ochrony zabytków poprzez system finansowania, inicjowanie, wspieranie oraz koordynację prac z dziedziny ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Wyznaczone w programie działania zaplanowane są w harmonii z działaniami gospodarczymi i społecznymi z jednoczesną ochroną dziedzictwa kulturowego środkami prawnymi, takimi jak odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz finansowymi, poprzez przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków. W związku z faktem, że nie tylko szeroko pojęte ograny państwa ale także każdy obywatel powinien kierować się obowiązkiem dbałości o dziedzictwo kulturowe, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami gmina Wielowieś podejmuje działania zmierzające do podniesienia świadomości w tym zakresie poprzez organizację zadań edukacyjnych wobec miejscowej społeczności. Istotnym elementem szczyżenia świadomości wśród lokalnej społeczności jest wskazanie wagi jaką stanowi dbałość o szeroko pojęte dobra kultury. Wspólne dążenie do zachowania zabytków dla kolejnych pokoleń jest jednym z fundamentalnych sposobów na zachowanie i budowanie tożsamości – zarówno lokalnej, jak i narodowej. Zasada równego dostępu do dziedzictwa kulturowego wyrażona w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 roku Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej słowami: „stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju” gwarantuje włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

W oparciu o zasadę, że opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu odpowiednich warunków dla naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie konieczne jest monitorowanie czy zastosowane rozwiązania pozwalają na osiągnięcie oczekiwanego skutku. W celu zachowania wartości zabytku niezbędne jest zapewnienie należytego korzystania z jego zasobów oraz upowszechniania wiedzy o nim i jego znaczeniu.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.) z podjętych działań wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Gminy. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji programu, która uwzględnia wykonanie przyjętych do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania programu zadań oraz efektywność ich wykonania.

II. Informacje dotyczące Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś

Gminny program opieki nad zabytkami w oparciu o ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje formy ochrony zabytków, które należy wdrożyć w celu zabezpieczenia dziedzictwa na terenie gminy. Do podstawowych form ochrony należą:

- 1 wpis do Rejestru Zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Rejestr dotyczy obiektów o szczególnym znaczeniu historycznym, artystycznym lub naukowym i zawiera spis nieruchomości tj. budynków, parków, układów urbanistycznych oraz zabytków ruchomych jak dzieła sztuki czy przedmioty techniki. Wpisu do rejestru dokonuje się na mocy decyzji administracyjnej wydawanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela bądź z urzędu;
- 2 wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, jest to forma ochrony dla szczególnie cennych zabytków ruchomych, do których zaliczyć można znaleziska archeologiczne, rzemiosło, elementy wystroju wnętrz, malarstwo, grafikę, rzeźbę. Wpisowi na listę podlegają obiekty, które mają ponad 50 -100 lat i następuje on decyzją ministra kultury. Wyższa ranga ochrony daje prawo do ubiegania się o dotacje celowe na ich konserwację;
- 3 uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 4 utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy

może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

- 5 ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W Wielowski Gminny Program Opieki nad Zabytkami prowadzony jest w oparciu o Gminną ewidencję zabytków, którą prowadzi wójt w formie kart adresowych. Obejmuje ona zabytki wpisane do rejestru zabytków, ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wyznaczone przez wójta w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Gminna ewidencja zabytków ma charakter zbioru otwartego a włączenie zabytku nieruchomego do ewidencji nie wymaga zgody jego właściciela. W przyjętym na lata 2024-2027 programie określone zostały zadania do zrealizowania przez Gminę Wielowieś, do których należą w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
8. zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
9. wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

10. uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

III. Założenia Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Wielowieś na lata 2024-2027

W obowiązującym programie wyznaczone zostały trzy priorytety, a także związane z nimi kierunki działań i konieczne do zrealizowania zadania.

Priorytet pierwszy: Ochrona i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, w ramach którego wyznaczone zostały dwa kierunki tj:

- 1 Działania zmierzające do zahamowania procesu degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy ich stanu zachowania poprzez monitoring/przegląd techniczny, ocenę konieczności podjęcia działań remontowych z jednoczesnym wyznaczeniem harmonogramu prac uwzględniającego ich pilność i zakres. Mają one na celu:
 - 1.1 Podjęcie działań poprawy stanu zachowania zabytków, które realizowane są w ramach dostępnych środków finansowych jakimi dysponuje gmina lub jakie uda się gminie pozyskać na ten cel. Wszystkie działania zostają podjęte w bezpośredniej współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, a w przypadku ochrony stanowisk archeologicznych w porozumieniu z nadzorem archeologicznym.
 - 1.2 Ocenę efektywności podjętych czynności polegająca na oszacowaniu poziomu wydatków poniesionych z budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wartości pozyskanych środków ze źródeł zewnętrznych. Dokonując oceny odnosi się poniesione wydatki do zakresu spełnienia założeń wyznaczonych w opracowanych przez gminę projektach i programach takich jak strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje i plany rewitalizacji.
- 2 Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne poprzez promocję ukierunkowaną na zwiększenie możliwości wykorzystania walorów zabytkowych, kulturowych i przyrodniczych z jednoczesnym nadaniem kierunku zapewniającego ciągły rozwój gminy między innymi poprzez:
 - 2.1 popularyzację wiedzy o zasobach kulturowych gminy oraz jej walorach turystycznych na stronie internetowej oraz innych dostępnych środkach masowego przekazu;

- 2.2 tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych, rowerowych, których atrakcją są obiekty zabytkowe;
- 2.3 odpowiednią ekspozycję zabytków i terenów przyległych np. iluminacje świetlne, dbałość o czystość terenu;
- 2.4 odpowiednie oznakowanie dostępnego w gminie dziedzictwa kulturowego z zapewnieniem podstawowych informacji o obiektach historycznych.

Priorytet drugi: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej, na który składają się dwa działania tj:

- 1 Specjalistyczne rozpoznania badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych;
 - 1.1 Uzupełnienia kart adresowych o uzyskane nowe dane;
 - 1.2 Aktualizacja informacji w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów o dokumentację fotograficzną;
 - 1.3 Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących lub takich, które utraciły cechy zabytkowe;
 - 1.4 Udostępnianie opracowanych kart adresowych do celów projektowych i badawczych dla służb i podmiotów opracowujących wszelkie plany zagospodarowania przestrzennego czy inne programy: np. rewitalizacyjne, opieki nad zabytkami;
 - 1.5 Walka z samowolami budowlanymi;
 - 1.6 Aktualizacja wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, które publikowane są na stronie internetowej Urzędu Gminy;
- 2 Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym, promocja walorów krajobrazowych gminy poprzez:
 - 2.1 Udostępniania informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Gminy;
 - 2.2 Informowania właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków;
 - 2.3 Współorganizowania wystaw poświęconych historii oraz ochronie obiektów zabytkowych gminy;
 - 2.4 Organizowania konkursów artystycznych poruszających tematykę zabytków;

- 2.5 Promocji obiektów zabytkowych podczas uroczystości na terenie Gminy;
 - 2.6 Publikacji wydawnictw poświęconych zabytkom i ludziom związanym z Gminą;
 - 2.7 Wydawania i wspierania publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy;
- 3 Opracowanie internetowej Mapy Zabytków Gminy.
- 3.1 Aktualizacja internetowej bazy danych o obiektach posiadających wartość zabytkową znajdujących się na terenie gminy;
 - 3.2 Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych, w celu budowania tożsamości historycznej oraz kreowania właściwych zachowań wobec dziedzictwa kulturowego.

Priorytet trzeci: Zwiększenie atrakcyjności turystycznej gminy w oparciu o dziedzictwo kulturowe i wartości krajobrazowe i przyrodnicze zmierzające do:

- 1 Tworzenia oferty turystycznej uwzględniającej walory kulturowe i przyrodnicze terenu poprzez nawiązywanie współpracy z władzami powiatu i województwa w celu włączenia oferty turystycznej gminy w system o większym zasięgu oraz działu w targach turystycznych.
- 2 Utworzenia systemu informacji turystycznej tj:
 - 2.1 Stworzenia systemu informacji wizualnej w formie tablic informacyjnych dotyczących najważniejszych obiektów historycznych i przyrodniczych znajdujących się na terenie gminy;
 - 2.2 Opracowanie tablic informacyjnych dotyczących szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych i tras rowerowych wyznaczonych na terenie gminy;
 - 2.3 Opracowanie przewodnika turystycznego uwzględniającego krajobraz kulturowy i przyrodniczy gminy;
 - 2.4 Opracowanie folderów, informatorów i innych wydawnictw na temat dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego gminy;
- 3 Kształtowania krajobrazu kulturowego i jego ochrona polegająca na aktualizacji i weryfikacji gminnej ewidencji zabytków oraz ocenie zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Wielowieś.

IV. Realizacja założeń Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na latach 2024 – 2025

W związku z upływem dwuletniego okresu obowiązywania aktualnego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami ocenę realizacji przyjętych założeń dokonano w odniesieniu do wyznaczonych

priorytetów i przyjętych wskaźników oceny.

1 W oparciu o założenia pierwszego priorytetu w latach 2024-2025 prowadzono monitoring obiektów mający na celu zdiagnozowanie ewentualnych uszkodzeń i konieczności dokonania napraw by zahamować proces degradacji zabytków i wyznaczyć obszary działania zmierzające do poprawy ich stanu zachowania. W przedmiotowym okresie działania skupiły się na wykorzystaniu pozyskanego wsparcia finansowego ze środków zewnętrznych i współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Katowicach. W związku z otrzymaniem kilku dotacji w ramach Rządowego Programu Ochrony Zabytków oraz pozyskaniem środków na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków w określonym wyżej czasie dokonano wielu inwestycji.

1.1 Parafia Rzymskokatolicka p. w. Wszystkich Świętych z siedzibą w Sierotach otrzymała od Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w 2024 r. dotację w wysokości 50 000,00 zł brutto w celu wykonania konserwacji stolarki w obrębie wieży kościoła w Sierotach. Ponadto Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dofinansował to zadanie kwotą 30 000,00 zł, a udzielona na ten cel dotacja Województwa Śląskiego opiewała na kwotę 70 000,00 zł. Całkowity koszt realizacji zadania wyniósł 150 599,80 zł brutto. Dodatkowo we wrześniu 2025 r.

1.2 We wrześniu 2025 r. ŚWKZ przyznał parafii dotację w wysokości 100 00,00 zł brutto na wykonanie I etapu konserwacji technicznej architektury ołtarza głównego kościoła p. w. Wszystkich Świętych w Sierotach, którego zakres prac konserwatorskich określono jak niżej:

- demontaż nastawy ołtarzowej;
- oczyszczenie wstępne;
- konsolidacja odspojień;
- przeprowadzenie badań stratygraficznych elementów architektury;
- oczyszczenie powierzchni drewna z zanieczyszczeń;
- dezynfekcja i dezynsekcja;

- wzmocnienie struktury drewna i złączy stolarskich oraz sklejenie spękań.

Koszt realizacji zadania został określony na kwotę 100 389,09 zł brutto.

1.3 W związku z koniecznością przeprowadzenia niezbędnych do zabezpieczenia zabytku tj. Kościoła p. w. Wszystkich Świętych w Sierotach prac budowlanych skierowano do Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków prośbę o wyrażenie zgody na prowadzenie robót budowlanych. W dniu 17 września 2025 r. zostało wydane pozwolenie na prowadzenie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków obejmujące następujący zakres prac:

- naprawę fundamentów przypory oraz wykonanie izolacji pionowej polimerowej;
- naprawy fundamentów ściany zrębowej, wykonanie izolacji poziomej z papy pod podwaliną;
- wzmocnienie, naprawa i częściowa wymiana podwaliny i dolnej partii zrębu (ewentualnie wymiany i uzupełnienia należy wykonać z drewna tożsamego gatunkowo z oryginalnym);
- reprofilację terenu w celu odprowadzenia wód opadowych od kościoła, częściową wymianę nawierzchni.

Powyższe prace powinny być wykonane zgodnie z projektem budowlanym zatytułowanym „Zabezpieczenie posadowienia zrębu nawy kościoła Wszystkich Świętych w Sierotach od strony południowo-zachodniej”. W związku z udzielonym pozwoleniem na roboty budowlane oraz w ramach pozyskanych przez gminę Wielowieś z Rządowego Programu Obudowy Zabytków środków w kwocie 399 800,00 zł brutto podjęto działania zmierzające do wykonania zadania, którego zakończenie planowane jest na połowę 2026 r. Całkowita wartość nakładów na ten cel oszacowana została wstępnie na kwotę 408 000,00 zł brutto.

2 Gmina Wielowieś w okresie objętym sprawozdaniem podjęła się realizacji następujących inwestycji, w ramach udzielonych z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków dotacji:

2.1 Przebudowa budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Wielowoli w zakresie stabilizacji konstrukcji części składowych zabytku oraz dostosowanie go do obowiązujących przepisów przeciwpożarowych. Pozyskano dotację w kwocie 616 420,66 zł brutto. W roku 2024 Urząd Gminy Wielowieś dofinansował zadanie z budżetu własnego kwotą 57 000,00 zł na opracowanie projektu budowlanego przebudowy Gminnego Ośrodka Kultury oraz w roku 2025 kwotą 209 576,02 zł brutto, na którą składał się wkład własny, koszty nadzoru inwestorskiego oraz

dofinansowanie do prac budowlanych. Zadanie zostało ukończona w grudniu 2025 r., a całkowity koszt wyniósł 882 996,68 zł brutto.

- 2.2 Remont konserwatorski historycznej bramy wjazdowej na teren kościoła p. w. Wszystkich Świętych w Sierotach. Całkowity koszt wyniesie 60 000,00 zł brutto, a w kwota udzielonej dotacji wyniosła 58 800,00 zł brutto. Zakończenie prac zaplanowano na czerwiec 2026 r.
 - 2.3 Dostawa i montaż instalacji ochrony przeciwpożarowej w zabytkowym kościele w Zacharzewicach. Prace zakończyły się w grudniu 2025 roku, a ich koszt opiewał na kwotę 80 000,00 zł brutto, z czego 78 400,00 zł brutto pochodziło z dotacji.
 - 2.4 Rewitalizacja zespołu pałacowo-parkowego w Wielowisi poprzez wymianę instalacji centralnego ogrzewania pałacu. Zadanie zostało zakończone we wrześniu 2025 r. Całkowity koszt zadania wyniósł 382 305,86 zł brutto, z czego część dotacyjna stanowiła kwotę 320 808,37 zł, a udział Urzędu Gminy Wielowieś w poniesionych kosztach wyniósł 61 497,45 zł.
 - 2.5 Adaptacja segmentu pałacu w Wielowisi na potrzeby Ośrodka Pomocy Społecznej, banku żywności oraz sali spotkań i integracji. Planowana realizacja potrwa do sierpnia 2027 r. Zawarta w wyniku postępowania przetargowego umowa z wykonawcą opiewała na kwotę 5 608 500,00 zł brutto. Zadanie zostanie sfinansowane z uzyskanej dotacji w kwocie 4 762 738,20 zł oraz środków własnych gminy.
- 3 W ramach realizacji priorytetu drugiego na bieżąco dokonywano aktualizacji informacji dotyczących obiektów tj:
- 3.1 uzupełniano o dokumentację fotograficzną w przypadku zaistnienia zmian na skutek remontów, a w przypadku utraty przez obiekt cech zabytku albo nieodwracalnego zniszczenia poprzez wykreślenie z rejestru zabytków oraz gminnej ewidencji;
 - 3.2 czyniono starania o pozyskanie dofinansowania, a co za tym idzie informowania właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru;
 - 3.3 udostępniano na stronach internetowych Urzędu Gminy Wielowieś oraz stronach parafii i Gminnego Ośrodka Kultury bieżące informacje o przeprowadzanych działaniach i pozyskanych na ten cel środkach;
 - 3.4 dokonywano promocji obiektów zabytkowych podczas organizowanych na terenie Gminy uroczystości i imprez kulturalnych między innymi:
 - 3.4.1 w roku 2024 zostały zorganizowane:

- Ferie z biblioteką, w ramach których odbyły się zajęcia plastyczne: „Idzie mróz”, „Niedźwiedź polarny” i „Zima za oknem”;
- Akcja Żonkile w dzień 81. rocznicy wybuchu powstania w getcie warszawskim. Biblioteka na znak pamięci o tych, którzy walczyli, polegli, których pochłonęła wojna przyłączyła się do ogólnopolskiej akcji zorganizowanej przez Warszawskie Muzeum Żydów Polin.
- Dzień Ziemi - ekologiczna impreza plenerowa dla szkół i przedszkoli;
- Noc Muzeów będąca okazją do odwiedzenia Skansenu, gdzie zorganizowana została wystawa wydawnictw muzealnych;
- Eko - wakacje w bibliotece obejmujące zajęcia kreatywne, artystyczne, aktywność na świeżym powietrzu oraz zajęcia z programowania robotów czy kino biblioteczne;
- Europejskie Dni Dziedzictwa, w ramach obchodów zorganizowana została wystawa fotograficzna pn. „Zabytki Gminy Wielowieś”, ukazująca najpiękniejsze, historyczne zabytki gminy oraz zwiedzanie historycznych budynków w Wielowsi takich jak biblioteka, Skansen, Kościół i Kaplica Ewangelicka;
- Noc Bibliotek - w ciągu wieczoru odbyły się różnorodne wydarzenia i zabawy. Uczestnicy prowadzili dochodzenie tropieniem kryminalnych zagadek w Skansenie, zwiedzali zabytkowy Skansen w porze nocnej z latarkami oraz nagrali film z przebiegu nocowania w bibliotece.
- „Choinki nadziei z Brynka” akcja społeczna współorganizowana z Nadleśnictwem Brynek, podczas której przedstawiciele Nadleśnictwa Brynek oraz jednostek OPS, Urzędu Gminy, Szkół i GBP, GOK Wielowieś ozdobili choinki, które następnie przekazano podopiecznym OPS oraz osobom starszym i samotnym. Do choinek dołączone zostały również przepiękne, ręcznie zrobione kartki z życzeniami świątecznymi, które wykonali wolontariusze z ZSP w Wielowsi.

3.4.2 Poza zorganizowanymi imprezami prowadzona była działalność wystawiennicza w postaci:

- Wystawy prac laureatów konkursu plastycznego „Misja -czyste powietrze”;
- Akcja Żonkile - wystawka historyczna nt. wybuchu powstania w getcie warszawskim;
- Dzień Ziemi - wystawka ekologiczna;

- Noc Muzeów - wystawka literacka i gazetka w Skansenie;
- 3.4.3** W roku 2025 w ramach wydarzeń promujących czytelnictwo, kulturę i wiedzę odbyły się między innymi:
- Ferie w bibliotece;
 - Akcja Żonkile;
 - Obchody Roku Katyńskiego w ramach wydarzenia odbyły się wykłady i warsztaty dla klas 8 z okazji obchodów Roku Katyńskiego pt. „Śledztwo katyńskie”. Poprowadziła je edukatorka z Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej IPN w Katowicach. Prowadząca warsztaty i wykłady przybliżyła młodzieży w niezwykle ciekawy sposób zagadnienia związane ze zbrodnią katyńską.
 - Dzień Ziemi - ekologiczna impreza plenerowa dla szkół, przedszkoli oraz po raz pierwszy dla dzieci ze Żłobka w Wielowsi. Zorganizowano z tej okazji ekologiczny festyn mający na celu rozpropagować proekologiczne zachowania wśród dzieci i młodzieży oraz aktywizować do zajęć ruchowych w plenerze.
 - Tydzień Bibliotek;
 - Warsztaty decoupage – tj. zdobienia podkładek pod kubki metodą decoupage. Uczestnicy ozdobili drewniane podkładki różnokolorowymi wzorami, które następnie posłużyły jako upominki dla podopiecznych DPS w Wiśniczach.
 - Noc Muzeów - zorganizowano zwiedzanie skansenu dla podopiecznych DPS Caritas Diecezji Gliwickiej w Wiśniczach wraz z opiekunami oraz przygotowano wystawę wydawnictw muzealnych.
 - Dzień Dziecka w bibliotece - z tej okazji odbył się spacer śladami wielowiejskich zabytków pt. „Poznajemy historię naszej okolicy” oraz warsztaty dla uczniów. Uczniowie mieli okazję zwiedzić skansen, bibliotekę oraz inne okoliczne zabytki. Wysłuchali opowieści związanych z historią pałacu. Zmierzyli się również z wielkim testem z wiedzy o historii Wielowsi, jak i obejrzanym zabytków.
 - Historia gminy Wielowieś - spotkanie z władzami gminy, lokalnymi historykami oraz autorami publikacji o Gminie Wielowieś i okolicach, poświęcone lokalnej historii. Podczas spotkania uczestnicy zaprezentowali swoją twórczość wydawniczą oraz wymienili pomysły na wydanie wspólnej książki dotyczącej dziedzictwa kulturowego.

- Beboki, utopki i inne strachy - warsztaty i zajęcia plastyczne z regionalizmu dla dzieci, zorganizowane przy współpracy z DFK Wielowieś i KGW Aktywni Wielowieś. Celem spotkania było zapoznanie najmłodszych z ciekawostkami dotyczącymi lokalnej historii i dawnych zwyczajów. Festyn integracyjny zorganizowany przez Dom Pomocy Społecznej Caritas Diecezji Gliwickiej w Wiśniczach.
- Europejskie Dni Dziedzictwa - w ramach wydarzenia zorganizowano:
 - ◆ wystawę materiałów pt. Zabytki Gminy Wielowieś;
 - ◆ zwiedzanie Skansenu w Wielowsi;
 - ◆ plener malarski, w którym uczestniczyli uczniowie ZSP w Wielowsi;
 - ◆ warsztaty dla uczniów z ZSP w Świbiu;
 - ◆ konkurs fotograficzny pt. „W stronę architektury, młode dziedzictwo - zabytki Gminy Wielowieś w obiektywie”, skierowany do dzieci zapisanych do Gminnej Biblioteki Publicznej w Wielowsi i filii w Świbiu.
- Prelekcję pt. „Niemiecki Nazistowski Obóz Koncentracyjny i Zagłady Auschwitz- Birkenau w Oświęcimiu”. Wykład skierowany był do uczniów klas 8 i przeprowadzony został przez edukatorkę z Oddziałowego Biura Edukacji Narodowej IPN w Katowicach. Prelegentka przybliżyła młodzieży z Wielowsi i Świbia w niezwykle ciekawy sposób zagadnienia związane z Niemieckimi obozami koncentracyjnymi i zagłady.

3.4.4 Wiedzę o zabytkach popularyzowano również w trakcie corocznie odbywających się:

- Festiwali Pieśni i Piosenki Patriotycznej;
- Wakacji z Gminnym Ośrodkiem Kultury;
- Jarmarków świątecznych i spotkań Mikołajowych;
- Występów artystycznych uczniów SP w Świbiu oraz koncertów Orkiestry Parafialnej;
- Tradycyjnych uroczystości dożynkowych obejmujących mszę świętą, korowód oraz biesiadę;

- Zająć dla dzieci i młodzieży organizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury;
 - Koncertów noworocznych organizowanych w kościele p. w. Wniebowzięcia NMP w Wielowisi;
 - Festiwali gwary śląskiej;
 - Gminnych Przeglądów Jasełek;
 - Festynów letnich i pikników;
 - Dni Wielowisi;
 - Festiwali Kolęd i Pastorałek;
 - Wodzenia Niedźwiedzia ulicami Wielowisi;
 - Gminnych Konkursów Manualnych organizowanych przez Gminny Ośrodek Kultury;
 - Dnia Świętego Marcina.
- 4 Jednocześnie gmina chętnie angażowała się we współorganizowanie wystaw o tematyce historycznej, konkursów artystycznych oraz wspieranie wydawanych publikacji dotyczących zabytków i historii. Zmierzała do bieżącej aktualizacji danych poprzez nagłaśniania i promowania wśród lokalnej społeczności informacji o wszelkich zmianach.
- 5 Realizacja trzeciego priorytetu tj: **Zwiększenia atrakcyjności turystycznej gminy w oparciu o dziedzictwo kulturowe i wartości krajobrazowe i przyrodnicze** polega na ocenie efektywności podjętych czynności i oszacowaniu poziomu wydatków poniesionych z budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wartości środków jakie uda się pozyskać ze źródeł zewnętrznych. Na realizację zadań związanych z dbałością o stan zabytków na lata 2024-2025 pozyskano ze źródeł zewnętrznych aż 6 486 967,23 zł natomiast z budżetu własnego Urząd Gminy do końca 2025 r. przeznaczył kwotę 328 073,47 zł, co daje łączną kwotę w wysokości 6 815 040,70 zł.

Dodatkowo w celu podniesienia świadomości istoty dbania o dobro kulturowe gmina opracowuje i realizuje projekty i programy skierowane na ochronę dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje). W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu

ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. Ustalenia te dotyczą zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych.

Poza inwestycjami skierowanymi bezpośrednio w zabytki podejmowane są działania w zakresie zagospodarowania terenu wokół strategicznych miejsc, które jednocześnie stanowią interesujące obiekty turystyczne oraz przyrodnicze. Przykładem jest aleja Lipowa Chwoszcz. To zabytkowa aleja drzew w przysiółku Chwoszcz (część sołectwa Sieroty), objęta ochroną jako pomnik przyrody. To urokliwe, spokojne miejsce, które charakteryzuje się pięknym krajobrazu jest ważnym elementem przyrodniczym w regionie. W ramach działań gminy dla zachowania tego spokojnego miejsca, gdzie panuje szczególny klimat podejmowana jest na bieżąco profesjonalna pielęgnacja drzew, ciągłe monitorowanie ich stanu oraz dbałość o natychmiastową reakcję na ewentualne choroby czy szkodniki by nadal zachwycała ciszą i pięknem okolicznego krajobrazu. Kolejnym zabytkiem, który poddawany jest bezustannym pracom dla zachowania swojego uroku jest Zespół Pałacowo Parkowy będąca obecnie siedzibą Gminy Wielowieś. Zespół Pałacowy otoczony jest parkiem, założonym w wieku XIX o wielkości nieco ponad 3 hektarów, który jest wizytówką gminy. Władze gminy kładą duży nacisk na zachowanie parku w jak najlepszym stanie oraz planują kolejne inwestycje na jego terenie w przyszłości.

V. Ocena osiągnięcia celów

Gmina Wielowieś kładzie duży nacisk na realizację przyjętego planu ochrony zabytków zgodnie z wyznaczonymi priorytetami. Gminny program opieki nad zabytkami jest spójny z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu. Teren Wielowski jest obszarem będącym wizytówką województwa śląskiego, promującym region walorami przełamującymi stereotypowe postrzeganie Górnego Śląska. Kierunki Strategicznego Rozwoju Powiatu Gliwickiego zostały wyznaczone w perspektywie do roku 2035 i opierają się na poprawie stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także włączeniu zabytków w procesy rozwoju gospodarczego i społecznego województwa, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Dowodem na poważne zaangażowanie władz gminy w sferę zachowania i opieki nad dziedzictwem kulturowym jest fakt, że na obszarze gminy Wielowieś obowiązuje 40 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których zostały omówione zasady ochrony dóbr kultury i krajobrazu w poszczególnych jednostkach osadniczych.

Z przyjętych do realizacji w Gminnym Programie Ochrony i Opieki nad Zabytkami na lata 2024-2027 w minionym dwuletnim okresie wykonano zadania wyczerpujące wszystkie przyjęte cele. Włączono problematykę ochrony zabytków do zadań strategicznych gminy

biorąc pod uwagę zachowanie krajobrazu kulturowego, uwarunkowań przyrody oraz nastawienie na zachowanie równowagi ekologicznej. Podjęto działania mające na celu przede wszystkim zahamowanie procesów degradacji zabytków i poprawę ich stanu poprzez nakłady inwestycyjne ze środków własny gminy oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych.

Dokonane zabiegi przełożyły się na większą dostępność zabytków nie tylko dla lokalnej społeczności ale również podniosły atrakcyjność turystyczną obszaru gminy Wielowieś. Dzięki eksponowaniu walorów krajobrazowych, prowadzeniu działań edukacyjnych oraz wspieraniu wielu inicjatyw szersze grono odbiorców miało okazję obcować z tak istotnym dziedzictwem kulturowym naszego regionu.

Wszystkie podjęte w latach 2024-2025 działania są dowodem na prawidłową i bardzo zaangażowaną realizację wszystkich założeń Gminnego Programu Ochrony Zabytków dlatego należy w szerszej perspektywie ocenić je jako bardzo pozytywnie.

VI. Podsumowanie

Przyjęte w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Wielowieś a zrealizowane w latach objętych sprawozdaniem zadania realizowane były na bieżąco w ramach posiadanych w budżecie środków finansowych przeznaczonych na ten cel. Również zadania dodatkowe związane ze zwiększeniem atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych podejmowane były systematycznie i z dużym zaangażowaniem jednostek podległych jak biblioteka czy Gminny Ośrodek Kultury. W kolejnych latach gmina planuje ubiegać się o wsparcie w ramach funduszy unijnych, dotacji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Planowane jest w dalszym ciągu finansowanie projektów związanych z szeroko pojętą ochroną dziedzictwa kulturowego. Gmina Wielowieś w dalszej perspektywie chętnie będzie angażować się w pomoc i wspierania publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego Gminy.

Dbając o zabytki, kultywujemy pamięć o ważnych wydarzeniach i ludziach, co spaja wspólnotę. Nagłaśnianie, promowanie i informowanie lokalnej społeczności, o ważnych odkryciach konserwatorskich i archeologicznych pozwala budować tożsamość historyczną oraz kreować właściwe zachowania wobec dziedzictwa kulturowego. Od wielu lat Gmina Wielowieś zabezpiecza na cele ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego wysokie kwoty zbliżone do miliona złotych czasem ponad. Podejmowane działania zmierzają do harmonijnego zarządzanie krajobrazem kulturowym oraz zachowania materialnego i niematerialnego dziedzictwa. Przyjęta polityka pozwala na budowę kapitału społecznego oraz rozwoju gospodarczego województwa i promocji regionu w kraju i na świecie. Realizacja

przyjętych założeń pozawala na urozmaicenie oferty turystycznej wspieraniu rozwoju regionu przez agroturystykę i ekoturystykę. Prawidłowa realizacja ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie gminy oraz spójna koncepcja rozwoju gminy pozwalają na budowanie atrakcyjności regionu pod wieloma względami.